

Стана Љ. Смиљковић
Универзитет у Нишу
Учитељски факултет у Врању

УДК: 821.163.41.09-93-344(049.32)
ИД БРОЈ: 175691532

Приказ
Примљен: 20. фебруара 2010.
Прихваћен: 14. марта 2010.

УСРЕД ПЕЋИНЕ – БЕЛО ЈЕЗЕРО

Тиодор Росић, *Приче старог чаробњака*, Bookland, Београд, 2009.

„Онај ко се осврће на свој живојој види у њим најважнијим процесима постојања или прејреке развоју своје снаге, своје живојине радосни, вредности своје особености: ујраво у њој схвати значај који припада појединим моментима живојој шока.“

Гете

Из стваралачке фантазије писца Тиодора Росића избила је историја и легенда којом описује митологичност српске земље и народа кроз збирку под називом *Приче старог чаробњака* објављену у Београду 2009. године. Задубљеност у историју и причу о њој, богатом грађом којом самоуверено влада, писац обликује приче, а приче су позорница на којој се одвија борба и јавља тежња човека да оствари живот, свој спољашњи и унутрашњи. Специфична снага јунака одређује њихову животну вредност за коју се писац истински залаже, користећи своја разнолика сазнања утемељена на познавању укупне културне прошлости српског и осталих народа. Повезаност јунака и ликова из прича са светом који егзистира, или је егзистирао, динамизира и драматизује ситуације и догађаје.

Стари чаробњак, наратор и филозоф, приповеда и приповедањем ствара чудесан свет, а снага доживљаја јунака, та витална енергија која доприноси њиховој духовној метаморфози, омогућава читаоцима да пробуде и продубе своју фантазију читањем њиховог чујног и нечујног језика и тако досегну енергију која им се речима, сликама и метајезиком открива.

Догађаји и појаве који прожимају и држе приче увијени су у велове бајке и мита, реалности и снова. Невероватне слике изнијансирание тоном који обузима душе читалаца створене су техником посебног приповедања: писац своје приче започиње реалном сликом, одмах затим у њу уплиће бајку, проширује је фантастичним елементима, пресеца легендама, уобличава рефлексијама о тежњи и борби да хуманизам чини врхунску животну вредност.

Писац запажа детаље којима остварује радњу и мисао приче-бајке, и снажном моћи језичког испољавања виђеног, упамћеног и доживљеног ди-

намизира радњу, богати је персонифицираним биљним и животињским светом. Необични ликови који симболизују време, пролазност и постојаност израћају из легенди, пословица, враџбина, бајки, прича, снова, мита, народног фолклора, те чине загонетку коју писац разрешава и решава са својим читаоцима. Моћ опажања коју писац преноси и на моћ опажања јунака, очигледан је у више примера прича, међу њима импресивна је следећа: „Насред света пружио се Копаоник. Ноге му у племенитој води Ибра, глава у облацима. Низ моћне плећи просуо цветне пропланке, дубодолине, горске потоке. У косе уплео оморике, борове и букве. До колена му храстови – бели и црни, леске, глог, јавор и јасен.“ (*Небеске столице*, 5).

Створене и упамћене слике из прошлих живота током приповедања оживљавају стварајући утисак о времену које је постојало, и које је вечно. Везе које настају између јунака и појава омогућавају стварање новог и другог света, насталог из сећања, драматичног тренутка, сна, визуелне слике која доминира у приповедању и својим језичким сјајем боји осећања. Очигледан пример могу бити: небеске столице на којима седи седам влашића, стоји вилин камен, расте плави цвет, бљешти бело језеро, куца камено срце и много предмета и појава које добијају своју пуну вредност у сликама из којих зраче хиљадугодишње истине и веровања.

Писац, кроз мисли и акције јунака, као и симболе у небеским телима, годишњим добима, именима-кованицама, персонифицираним митолошким световима, стакленим планинама, патуљцима, вилама и сновима, тежи да на другачији начин осветли и тако приближи живот који је постојао у стварности и машти. Уживљавање у ту имагинарну стварност и чудесност, подстиче машту читалаца, проширује сазнања о могућим везама које живот чине хармоничним, уколико снови и размишљања о будућности, као и код јунака прича, прекорачују реалност. У причи *Вилин камен*, писац каже: „Живот је дубоко море у којем су се многи утопили, али има и вештих бродара. Ништа од те ноћи у животу челника Војина није било као пре. Ниједну ноћ није провео у дому. Сваког повечерја, чим изврши смотру оружника и обави челничке дужности и обавезе, хватао се доброг коња и хрлио према гају Светиња. Изјутра се, скачући као јелен, раздраган и срећан, отуда враћао.“ (*Вилин камен*, 37).

Бојама и сликама снова јунака и њиховим безазленим и јуначким играма писац ствара могућност одвајања од стварности. Исто тако, приказивањем лепоте вере и божанствености, представља културу из које израстају историја и легенда паралелно. Јунаци тих зачараних и, потом, откривених светова, поседују надчулност у одређеним ситуацијама, при чему писац користи богато народно сазнање о тајнама које из мудрости постојања произлази, и из потребе да се обликом приче представи. „Није кнежевић погани Аварин па да лаже – граби напред, не одустаје. У левој руци држи буктињу, у десној мач. Наједном, буктиња почне да бледи. Тамо напред, у даљини, нешто сјаји. Што се више приближава, сјај је већи. Има шта и да се види. Усред пећине – велико језеро. Све бљешти и сјаји. Сводови пећине бели, сијају и у мраку. У

прозрачној води око белачастог камења начичкане сребрне шкољке. При оба-ли чамац.“ (*Бело језеро*, 67).

Симболи које писац ствара и даје им значење уз помоћ кованица, ново-насталих речи, измишљених и стварних топонима, ритмом живота и акција-ма јунака, веровањем у лековитост ретких биљака, кроз лирику причама да-ју тон мирноће. Иако је у причама оствариван и приказиван појединачни догађај и доживљај који је прожет кратким дијалогом и дужим монолозима у виду савета, свих четрнаест прича чине целину која омогућава реалном чо-веку-читаоцу да одживи и проживи и оно што не може бити, у својој машти. Откровење тих другачијих светова сагледава се из једног од примера: „Гле-да сељак чудо невиђено, покрет јој је перо пауново, осмех јој је сунце огре-јано, па се сети бабе бркате, опаке. Он сељак веселац, она Звоцка Звоцковић. Вазда јој нешто није по вољи. Е, видеће ко је он, запрети и према девојци крене.“

Проширивањем значења током рецепције прича, кроз мисли писача и читалаца, богати се језичко и животно искуство, откривају се искре прожи-вљеног, преживљеног и могућег живота и искуства јунака прошлих времена. Овакво откривање приче за савременог читаоца представља ново сагледава-ње животних мудрости опстајања. Сукоби јунака у причама, иако истичу њи-хову индивидуалност – психичку и физичку, поседују снагу којом се оства-рују циљеви. Они живе и опстају под утицајем спољашњег света, а себе оваплоћују кроз загонетне и чудесне мисли које их штите од силине споља-шњег света. Један од јунака каже: „Не зна човек докад са срећом ходи, шта ће најчешће да га опече, шта га највише може изненадити.“ (*Вила Гроздана*, 55) Други, опијен љубавним пламом, јадикује: „Узалудна су сва чекања. У зору душу младићку савлада умор. Заспи. Не види девојку како с првим ју-тарњим зраком падне на његове груди.“ (*Дан и ноћ*, 45) Остали: „Ископа се-љачки син печурку љубави. Семе папрати стави у торбу, где је држао и двој-нице, истесане из гране јаворове. Торбу обеси о раме, па у жупанове дворе. Најми се за баштована.“ (*Вражја љубава*, 229)

Наведени и други елементи пишевог приповедања отварају путеве ко-јима јунаци долазе до својих животних мостова, чиме се успоставља динами-ка развоја радње и актера у њој. Контрастне слике прате приповедачки ток ис-тичући снагу и слабости природе јунака, мирноћом приповедања и лирским секвенцама успоставља се веза између ликова различитих врста, предмета и појава, а све то чини богатство које се и у животу може препознати. Богатство њиховог постојања ствара могућност другачијег разумевања текста и подтек-ста бајковито-фантастичног причања. Ликови, углавном, поштују друге у то-ку одвијања радње у чему се огледа неограничени хуманизам писца. Радости због победе зла и слављење умне снаге заузимају значајно место. Појединач-них радости нема, а све то испуњава живот што чини посебну вредност. У току свога причања, има се утисак да је писац пред собом имао мисли пре-мудрог Николаја Велимировића: „Врлина је жеђ. Кад човек почне да пије,

све више жедни и све чешће тражи да је пије“. Тако је и са ликовима: потичу из традиције и имају своје значење у животу, а она се увек другачије открива, као у примеру: „Коледник је имао јабуку младости и био вечно млад. Чим се почетком зиме појави и прошета ивицом шуме, знало се каква година долази. Појави ли се суботом, зима ће тада бити оштра и хладна, година гладна, жетвени дани кишни, јесен сува и ветровита, хараће болести и биће рата“. (*Багњак*, 78) Најпримернији израз народног искуства сагледава се из целе приче и из наведених радова. Згуснута историја раста и постојања уткана је у четири годишња доба, а промене у њима симболизују и промене у човеку.

Персонифицирани предмети и појаве употпуњују живу слику људске постојаности, а митски јунаци у причама старог чаробњака живе и делују по принципима које одређује митска природа из које су кроз причу ушли у стварни живот. Преплитање мисли и акција разноврсних представника религиозно-митолошког света, не само што покреће радњу, већ открива суштину бивствовања и могуће хармоније у космосу. „Кад змаја Чудомира убије, наићи ће на закључана гвоздена врата. Пред њима су три цвета. Сваки од њих ће му рећи: – Ја сам брат расковник. Два са стране нека откине, а онај у средини савије. Само му се тако врата могу отворити. Ако учини другачије, он је пропао, а врата ће заувек остати затворена.“ (*Печаш срећне куће*, 66)

Паралелизам у развоју радње и приказивању антропоморфних ликова даје посебан квалитет овој књизи. Небеске појаве и тела, подземни светови, земаљски створови, шумске утваре, преображене људске природе, људи каменог срца, цветови и родне биљке – резултат су пишчеве имагинације створене на темељу народнога казивања и сазнања стеченог проучавањем древних источњачких култура.

Балкански сој јунака који себе жртвују ради виших циљева који имају потпору у општељудском трајању у овим причама представљајући себе као легенде које ходају. Зато је „девојка обећана моћном цару, који живи у Златном рогу, граду између трећег и четвртог мора“, док старац саопштава да „није срећа увек у добру, нити је добро увек у срећи“, а јунак „мало мудрости вредније је од славе велике лудости“.

Заједно са природом као хармонијом целине која својим закономерностима има непредвидиву снагу која делује и зрачи, јунаци обликују себе, и у себи је доживљавају као стваралачку искру, као снагу која их покреће. То природно зрно живота уткано у бајке и приче писца Тиодора Росића симболизује непрекидну узлазну линију и космичко кретање живота.